

GAZ ZAMIAST CZOŁGÓW, CZYLI W JAKI SPOSÓB ROSJA ZMUSZA EUROPE ŚRODKOWĄ DO POSŁUSZEŃSTWA [ANALIZA]

Eksport surowców energetycznych daje Rosji olbrzymie wpływy budżetowe. To jednak nie tylko biznes. Handel ropą i gazem jest przez Kreml wykorzystywany do wywierania wpływu politycznego na niektóre państwa. Polska i Ukraina należą do tego grona.

Rosyjscy dyplomaci i komentatorzy polityczni nieustannie twierdzą, że Rosja nie ma interesu w politycznym wykorzystywaniu surowców energetycznych, a handel nimi traktuje czysto biznesowo. Polska, Ukraina i państwa bałtyckie z kolei powtarzają, że jest wręcz przeciwnie, co spotyka się z zarzutami o rusofobię. Dlaczego Europa Środkowo-Wschodnia jest sceptyczna w stosunku do rosyjskich surowców?

Otóż o ile w przypadku Europy Zachodniej eksport rosyjskich surowców energetycznych rzeczywiście ma charakter biznesowy (choć z pewnymi wyjątkami), o tyle w Europie Środkowej już tak nie jest.

Architektura zależności

System gazociągów i ropociągów eksportujących surowce z głębi ZSRS na jego zachodnie rubieże oraz do państw RWPG został skonstruowany wraz z infrastrukturą w latach 1970ch w taki sposób, aby zaopatrzenie większości krajów regionu stało się możliwe wyłącznie sowieckimi surowcami. W ten sposób Białoruś, Estonia, Finlandia, Litwa, Łotwa, Mołdawia, Słowacja i Finlandia jeszcze w 2013 roku były w 100% uzależnione od rosyjskiego surowca. Uzależnienie od dostaw z Rosji przewyższało natomiast pułap 50% w Austrii, Bułgarii, Czechach, Grecji, Polsce, Słowenii na Węgrzech i Ukrainie.

Podobnie rzecz się miała z ropą naftową. Wszystkie rafinerie państw byłego RWPG zmagają się z dwoma kolosalnymi problemami. Po pierwsze, zostały one zbudowane z wykorzystaniem technologii umożliwiającej przerób wyłącznie ropy typu Urals. Ma to swoje zalety, ponieważ z uwagi na jej wysokie zasycenie jest ona dosyć tania, co pozwala na generowanie zysku z marży ze sprzedaży produktów ropopochodnych. Ma też duże minusy – powoduje uzależnienie od dostaw z Rosji. Po drugie, wyjątkowo ciężkim i kosztownym przedsięwzięciem jest bowiem dywersyfikacja dostaw. Nie wystarczy dokonać zakupu ropy z innego źródła. Najpierw trzeba ją odpowiednio zmieszać z innymi gatunkami oraz dostosować instalację.

Dywersyfikacja dostaw jest utrudniona również z innego powodu. Rafinerie były budowane w takich miejscach, by odbierać wyłącznie ropę rosyjską. Leżą one na trasie ropociągów z Rosji, bardzo często wewnątrz lądu, co utrudnia sprowadzenie surowca z innego kierunku tankowcami – przykładem jest rafineria w Płocku. Nawet zakłady znajdujące się niedaleko morza, jak litewskie Możejki, nie miały infrastruktury pozwalającej na import zbiornikowcami.

Gaz zamiast czołgów

Powyższa „geopolityka rurociągów” ukształtowana za czasów ZSRS doprowadziła sowieckich dyplomatów Walentina Falina i Julija Kwicińskiego do genialnego w swej prostocie wniosku – aby czołgi zastąpić rurociągami i to za ich pomocą zachować wpływ na politykę w regionie. Koncepcja ta nazywana jest doktryną Falina-Kwicińskiego.

Oczywiście można zadać sobie pytanie o to, czy doktryna ta po 30 latach od rozpadu ZSRS wciąż obowiązuje. W styczniu 2019 roku ambasador Rosji w Chorwacji w lokalnej gazecie Večernji list wprost napisał, że „Krytycy Rosji nie są w stanie przytoczyć ani jednego przykładu, gdy wykorzystaliśmy gaz dla Europy do wywarcia nacisku na sąsiadów w celu osiągnięcia celów politycznych”.

Kilka wydarzeń z ostatnich lat pozwala jednak sądzić, że racja jest po stronie tych, którzy traktują doktrynę Falina-Kwicińskiego jako wciąż obowiązującą.

Zarządzanie przez kryzys

Ukraina do 2015 roku była w pełni uzależniona od bezpośrednich dostaw gazu z Rosji. Stan ten utrzymywał się przy akceptacji obu stron. Kijów utrzymywał neutralny lub wręcz prorosyjski kurs na arenie międzynarodowej, w zamian za co Rosja dostarczała Ukrainie gaz poniżej cen rynkowych.

Gdy w rezultacie Pomarańczowej Rewolucji władzę w Kijowie przejęło środowisko nastawione prozachodnio, Rosja postanowiła pozbawić Ukrainę „zniżki za posłuszeństwo” i jednostronnie poinformowała o wzroście ceny gazu. Trwający cały 2005 rok rosyjski sabotaż negocjacji doprowadził wreszcie do najpoważniejszego kryzysu gazowego w regionie. Rosja zakręciła Ukrainie kurek z gazem w samym środku sezonu grzewczego.

W ten sposób Kreml wymusił na Kijowie zgodę na podwyżki cen gazu oraz, na czym przede wszystkim zależało Moskwie, utworzenie spółki pośredniczącej między Gazpromem i Naftohazem – RosUkrEnerg (RUE). Jej celem było lobbowanie interesów rosyjskich na Ukrainie. Wystarczy wspomnieć, że udziałowcem połowy firmy jest Gazprom, a 90% drugiej połówki – prorosyjski oligarcha Dmytro Firtasz, przebywający w tej chwili w Austrii i zagrożony ekstradycją do USA. Jednym z dyrektorów wykonawczych RUE był zaś kolega Dmitrija Miedwiediewa z grupy na akademii KGB.

Kolejny kryzys gazowy wybuchł w 2009 roku. Wówczas posłużył on Rosji do wymuszenia na Ukrainie podpisania niekorzystnego kontraktu na dostawy i tranzyt gazu, co potwierdził późniejszy wyrok Trybunału Arbitrażowego w Sztokholmie oraz do zawarcia umowy „flota za gaz” w ramach której zwiększeniu uległa obecność wojskowa Rosji na Krymie. Kilka lat później okaże się, że przerzucone wówczas na Krym wojska przeistoczyły się w 2014 roku w „zielone ludziki”, które dokonały militarnej aneksji półwyspu przez Federację Rosyjską.

Instrument nacisku gazowego nie ominął również Polski. Ostatnie przerwy w dostawach gazu z Rosji miały miejsce kolejno w latach 2016 i 2017. Były skorelowane czasowo ze szczytem NATO w Warszawie oraz wizytą prezydenta USA Donalda Trumpa w Polsce. W wyniku przerw w dostawach przez Polskę, tranzyt przekierowywano na Nord Stream 1, sygnalizując możliwość ominięcia Polski w przypadku, gdy jej polityka nie będzie akceptowalna dla Kremla.

Wyceniam i rządź

Wysokie uzależnienie regionu od gazu rosyjskiego daje Kremlowi również możliwość wywierania nacisku politycznego poprzez manipulacje cenowe. Doskonałym przykładem takiego zabiegu była zniżka na gaz ziemny, zaproponowana Ukrainie w przeddzień planowanego podpisania Umowy Stowarzyszeniowej z UE. W zamian za nią prezydent Wiktor Janukowycz miał zrezygnować z

podpisania dokumentu traktowanego przez Kreml jako ingerencja w jej strefę wpływów. Ukraińcy postanowili po raz kolejny wyjść na ulice w obronie prozachodniego kursu państwa.

W szerszej skali wystarczy rzut oka na ceny gazu ziemnego sprowadzanego z Rosji, jakie płać poszczególne państwa europejskie, aby przekonać się które z nich prowadzą prorosyjską politykę. Tylko one mogą liczyć na atrakcyjną ofertę. I tak na przykład prorosyjskie Węgry oraz Niemcy, zaangażowane w projekt Nord Stream 2, otrzymują gaz za niższą cenę niż Polska, Litwa, Dania czy Ukraina – kraje przeciwne temu projektowi.

Surowce energetyczne, a zwłaszcza gaz ziemny, są przez Rosję traktowane na obszarze Europy Wschodniej jako instrument polityki zagranicznej. Politycy w regionie mają dwie opcje. Albo zdecydują się na koncesje polityczne wobec Rosji w zamian za tani gaz, albo będą musieli się zmierzyć z podwyżkami cen, a w skrajnych sytuacjach – z przerwami dostaw. Istnieje jednak trzecia droga. Zapewnienie sobie alternatywnych źródeł dostaw poprzez rozbudowę połączeń z innymi państwami regionu i budowa terminali LNG.

Zmniejszenie uzależnienia od Rosji wytrąca jej instrument wywierania nacisku na region z rąk. Właśnie dlatego polskie, litewskie czy ukraińskie plany dywersyfikacji rodzą taki sprzeciw Kremla.

[Artykuł ukazał się na stronie freerussia.eu, w ramach zapowiedzi Forum Niemcowa 2019, na którym zostaną między innymi poruszone wątki rosyjskiej polityki energetycznej. Forum odbędzie się w dniach 9-10 października w Warszawie. Program dostępny jest pod \[linkiem\]\(#\).](#)